

teenager med et stærkt behov for patroner. Det fik han blandt andet i historikeren Hans Gram og adelsmanden Peter F. Suhm, og Nøtvik Jakobsens skildring af Gunnerus' vej til sin slutstilling som biskop giver et godt indtryk af samtidens akademiske og sociale vilkår.

Men det er som sagt den indre sammenhæng i forfatterskabet, der interesserer Nøtvik Jakobsen, og derfor behandler han, med reference til Reinhart Koselleck, i hoveddelen af bogen en række begreber, der er centrale for Gunnerus selv. Det drejer sig eksempelvis om sprog, videnskab, natur, historie, ret og ikke mindst Gud. Det er imidlertid begreber, der ikke kun var betydningsfulde for Gunnerus, men også for mange andre af tidens personer. Således formidler Nøtvik Jakobsen indsigt i Gunnerus' univers – men også i samtidens nordiske videnskabshistorie.

Det er et vellykket greb, og Nøtvik Jakobsens fører i et klart og dynamisk sprog med præcision læseren til en nuanceret forståelse af snævre sammenhænge mellem protestantisk teologi og videnskabelige fremskridt, der fik stor indflydelse i den nordiske kulturkreds. Undervejs hører vi også om afvisningen af eksistensen af havfruer og sømonstre, hvilket ikke bare er elementært underholdende, men også et velvalgte vinduer til tiden. Bogen er desuden smukt illustreret.

Tine Ravnsted-Larsen Reeh

| BONNIE CLEMENTSSON: *Förbjudna förbindelser. Föreställningar kring incest och incestförbud i Sverige 1680-1940*, Universus Academic Press, Malmö 2016, 398 s., 222 SEK.

Incestforbud har eksisteret i næsten alle kulturer og er dermed en af de mest universelle former for regulering af menneskers seksualitet. Det betyder imidlertid ikke, at incest er et statisk fænomen. Tværtimod viser Bonnie Clementsson i sin nye afhandling, at fænomenet ændrer sig radikalt over tid og sted. Gennem omhyggelige studier af love, rigsdagsprotokoller, statslige udredninger, domsbogsmateriale samt dispensationsansøgninger afdækker hun de kategoriseringer, religiøse forestillinger, sociale normer, lovgivninger og retspraksisser, der konstituerede incest (tidligere blodskam) fra slutningen af 1600-tallet til midten af 1900-tallet i Sverige.

Den imponerende lange tidsperiode er opdelt i tre underperioder, nemlig 1680-1750, da incest ifølge forfatteren først og fremmest blev

opfattet som en synd mod Gud; 1750-1840, da det i højere grad blev set som en sædelighedsforbrydelse og et anslag mod samfundsmoralen; og 1840-1940, hvorunder man – især i 1900-tallet – begyndte at forstå incest som en voldsforbrydelse og et overgreb.

Igennem hele perioden skete en skridtvis liberalisering af lovgivningen således, at færre og færre slægtskabskategorier faldt ind under incestlovgivningen, og strafformerne gik fra næsten automatisk dødsstraf til (betingede) fængselsdomme. I begyndelsen af 1700-tallet kunne en mand og en kvinde eksempelvis blive henrettet for at have haft sex med hinanden, hvis manden havde været gift med eller endog blot havde haft sex med kvindens søster, også selvom denne var død på gerningstidspunktet. Begge parter antoges som udgangspunkt at være skyldige i kætteri, og for at forhindre en kollektiv afstraffelse fra Gud fandt øvrigheden det nødvendigt at dømme synderne til døden. Til gengæld kunne en fætter og kusine relativt let få dispensation til at gifte sig, fordi denne relation ikke var udtrykkeligt forbudt i Biblen.

I 1930'erne var religiøse begrundelser elimineret fra lovtæksten, antallet af forbudte forbindelseskategorier var kraftigt reduceret, og sammensætningen af incestforbrydelser dermed markant forandret. Omtrent 75 % af alle sager drejede sig nu om personer, der var beslægtet vertikalt i første led (typisk far-datter eller stedfar-steddatter), og forbrydelsen blev nu snarere forstået som en voksen mands overgreb på et barn. Ganske vist var børn under 15 år i 1864 blevet fritaget for straf, men de blev fortsat opfattet som „forførte“ snarere end som egentlige ofre. Først i 1937 blev personer, der på grund af „ungdom“ eller afhængighedsforhold var blevet lokket eller truet til den incestuøse handling, gjort helt straffri, også selvom de var 15 år eller ældre ved sagens begyndelse. Mens den ene part nu altså blev opfattet som offer snarere end forbryder, blev endog gerningsmanden i nogen grad fritaget for skyld, idet eksperter begyndte at forstå overtrædelsen som udtryk for socialt armod og arvebiologisk belastning.

Afhandlingen er efter min mening forbilledlig. Kildearbejdet er omfattende, og analyserne er interessante og overbevisende. Clementsson kombinerer kvantitative undersøgelser af sagernes beskaffenhed og udfald med nærlæsninger af enkelte sager, hvorved hun giver læseren indblik i gribende menneskeskæbner og sætter dem ind i en større kontekst. Teksten afspejler stort kendskab til anden relevant forskning, som hun bruger til at udfolde og underbygge sine pointer om incestfænomenets sammenhæng med temaer som religion, husholdningsøkonomi, køn, familiehierarkier, alder, ægteskabsidealer, forestillinger om kærlighed og passion, lægevidenskab osv. På trods af at perioden er usædvanligt lang for en historisk afhandling, forekommer undersøgelsen ikke overfladisk, og sammenligningerne mellem

forskellige epoker tydeliggør både sejlivede forestillinger og væsentlige kulturelle forskydninger.

I dansk kontekst har blandt andre Nina Javette Kofoed, Tyge Krogh og Mette Seidelin undersøgt incest i forskellige perioder, og selvom der har været visse forskelle mellem Danmark og Sverige med hensyn til lovgivning og retspraksis (eksempelvis kunne børn i Danmark blive straffet for blodskam helt ind i 1900-tallet), er det lighederne, der træder tydeligst frem. Mens de skandinaviske lande længe havde meget restriktive lovgivninger på incestområdet, er de i dag relativt liberale.

Clementssons afhandling kan ikke sige noget definitivt om hyppigheden af incestuøse forhold. Både doms- og dispensationssagerne viser, at der i mange lokalsamfund har været en større accept af relationer mellem beslægtede personer, end loven tillod, og især i begyndelsen af undersøgelsesperioden var det næsten kun, hvis et forbudt forhold resulterede i graviditet, at det blev anmeldt til myndighederne. Antallet af dispensationsansøgninger og retssager kan med andre ord ikke antages at afspejle den faktiske forekomst.

Ej heller afslører afhandlingen noget om incestuøse forhold mellem personer af samme køn. Givetvis er sådanne relationer blevet kategoriseret anderledes i forbindelse med retssager, og af gode grunde findes der ingen dispensationsansøgninger til ægteskab fra par af samme køn i perioden. Men det havde været fint, hvis forfatteren havde diskuteret denne problematik.

Dette skygger dog på ingen måde for, at der her er tale om en virkelig vellykket og læseværdig afhandling, som gennem incestproblematikken meget fint belyser, hvordan den kulturelle grænsedragning mellem acceptabel og uacceptabel seksuel og social adfærd er en uopbørlig forhandlingsproces, hvorunder det enkelte menneske implicit og eksplicit både reproducerer og udfordrer de gældende normer.

Karen Vallgård

| BIRGIT LØGSTRUP: *Bondens frisættelse. De danske landboreformer 1750-1810*, Gads Forlag, København 2015, 608 s., 399,95 kr.

Det er – på ingen måde overraskende – en imponerende omfattende og indsigtfuld bog, Birgit Løgstrup har skrevet. Trods emnets centrale placering i dansk historieforskning findes der forbløffende få nyere, forskningsbaserede, monografiske behandlinger af landboreformerne *per se*. Så værket udfylder virkelig et tomrum. Det fremstår autoritativt som en sammenfatning af en lang og aktiv forskerkarrieres mangefacetterede resultater; på godt og (en smule) på ondt.